

КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА
ОСТРОГРАДСЬКОГО

Кафедра гуманітарних наук, культури і мистецтва

Презентація
з дисципліни: Книгознавство
на тему: Книга в системі соціальних комунікацій

Студента III курсу БІС-17-1 групи
спеціальності 029 Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа
Денисенка Богдана Івановича
Викладач Шабуніна В.В

.М. Кременчук 2020 р

***Книга в системі
соціальних
комунікацій***

Актуальність теми

Спроби дослідити книгу та закони її буття були зроблені ще в XVI ст., як окрема галузь соціологія книги починає формуватися на початку XX ст.

Бельгійський бібліограф і книгознавець П. Отле, засновник і перший директор Міжнародного бібліографічного інституту в Брюсселі (1908 р.), першим увів у науку цей термін.

Вагомим є внесок в розробку проблем соціології книги таких зарубіжних науковців, як Л. Живні, Р. Хогарт, Р. Баркер, Р. Ескарпі, Дж. Владжич, М. Алеп, Е. Кінг, К. Мигонь, Ф. Функе, Я. Анкудович, Л. Шюккінг, М. Ковач, Я. Дртіна та ін. Німецький науковець Л. Шюккінг у книзі «Соціологія літературного смаку» (Мюнхен, 1923 р.), розглядає питання соціологічного аналізу процесу створення і життя наукової, навчальної, популярної, дитячої та інших різновидів книги.

Польський соціолог Я. Мушковскі визначає соціологію книги як науку, яка досліджує групи людей, загальним критерієм виділення яких є їхнє відношення до книги.

Соціологічні дослідження книги українських науковців

На фоні зарубіжних помітними, є соціологічні дослідження книги українських науковців. Соціологічні студії книги у 20-х рр. ХХ ст. в Україні спиралися на традицію досліджень, закладену ще в 60-х рр. ХІХ ст.. коли у 1866 р. було проведено перше соціологічне вивчення обігу книги в Київській публічній бібліотеці.

Особливо плідно ця традиція втілювалася в діяльності Українського науково-дослідного інституту книгознавства, що функціонував з 1926 р. у м. Харкові. Українські соціологи Д. Балика, М. Куфаєв, К. Довгань, наприклад, вивчали соціальні функції книги, особливості її сприйняття представниками різних соціальних груп і верств.

В центрі уваги інших дослідників книги були питання:

- взаємозв'язку книги і людини, книги і суспільства в цілому (А. Кірнічніков);
- еволюції книги в якісно-кількісному відношенні (М. Лісовський);
- комплексного підходу до вивчення книги як соціального явища (Х. Христина) та ін.;
- генетики, статички та динаміки книги (О. Ловнґін).

Соціологічні дослідження книги українських науковців

Нова хвиля зацікавленості соціологічними студіями книги починається в Україні в 60-ті рр. Цьому, крім інших чинників, сприяло, зокрема, видання в 60 — 70-х рр. праць західних соціологів книги Дж. Шири, Р. Баркера, Р. Ескарпі та інших в російському перекладі.

В цей час проводяться численні дослідження книги в різних регіонах і областях України за такою тематичною спрямованістю:

- книга і читання в житті невеликих міст;
- книга і читання в житті радянського села;
- книга і читання в дзеркалі соціології;
- динаміка читання і читацького попиту в масових бібліотеках;
- соціологія і психологія читання;
- книга в системі засобів масової комунікації та ін.

Підходи до вивчення книги

При вивченні книги соціологи використовують різноманітні підходи. Серед них, зокрема, **соціологічний** (книга вивчається через призму її взаємодії із суспільством), **культурологічний** (книга вивчається як явище культури, феномен цивілізації), **структурно-функціональний** (аналізується зміст, форма, динаміка книги та чинників, які на неї впливають) та інші. Серед методів вивчення книги широко використовуються: **соціологічні** (анкетне опитування, спостереження, експеримент); **аналізу та синтезу, індукції і дедукції** та інші.

Соціологи вивчають книгу на **макро-, мезо-, мікрорівнях**. На макрорівні їх цікавлять закономірності функціонування книги на рівні суспільства. На мезорівні вони вивчають динаміку цих зв'язків на рівні соціальних груп, соціальних інститутів, організацій. На мікрорівні аналізуються взаємовпливи та взаємовідносини між книгою та читачами в процесі читання; досліджується читацька культура, читацька активність, читацька поведінка.

Поняття «Книга»

Книга не є явищем природи, вона є витвором суспільства. Отже, вона є явищем соціальним, тому не може існувати поза суспільством. Книга є засобом формування духовного світу особистості, засобом передачі інтелектуального та емоційного досвіду від покоління до покоління, а значить — є явищем культурним.

Соціальна роль книги визначається місцем, яке вона займає у суспільстві, в структурі вільного часу та в системі засобів масової комунікації. Поява нових засобів масової комунікації, таких як радіо, кіно, телебачення, відео, комп'ютерів не призвели до «відмирання» книги, а лише перебрали на себе частину її функцій.

Функції, які виконує книга, можна розглядати в різноманітних аспектах, узагальнено і детально, в історичній перспективі і в сучасних умовах, у зв'язку з різними сферами діяльності людини та суспільства. Серед основних функцій книги можна назвати: комунікативну, інформативну, інтегративну, ціннісно-орієнтуючу, освітню, виховну, навчальну, гедоністичну, моделюючу, кумулятивну, історичну, утилітарну та багато інших. Усі функції книги взаємопов'язані і обумовлюють одна одну. Книга і сьогодні залишається найефективнішим засобом людини в її спілкуванні з минулим, сучасним і майбутнім

«Динаміка» книги

Під динамікою книги треба розуміти функціонування книги в суспільстві, тобто усі взаємозв'язки, взаємовідносини та чинники зовнішнього середовища, які обумовлюють її динаміку. Аналізуючи динаміку книги, можна виділити наступні взаємозв'язки її з оточенням:

- книга і людина (читач, автор, редактор книги, художник-оформлювач книги, друкар, видавець, книгопродавець і т. п.);
- книга і група людей;
- книга і різноманітні соціальні інститути та організації (наприклад, книга і освіта, книга і наука, книга і сім'я, книга і культура і т. п.);
- книга і суспільні витвори, тобто продукти матеріальної та духовної праці людини (мова, письмо, мода, технологія, техніка, в т. ч. засоби масової комунікації);
- книга і чинники природного оточення.

«Динаміка» книги

Кожен такий взаємозв'язок має свою спрямованість, характер, форму. Вступаючи в таку взаємодію, книга зазнає впливу певних чинників, що накладає свій «відбиток» не лише на неї (змінюється її форма, матеріал, інструмент, спосіб виготовлення і оформлення і т. п.), але й на її динаміку (змінюючи її якісно-кількісні характеристики). Характер впливу чинників на книгу та її динаміку змінюється в пропорційній залежності від кількісно-якісних характеристик самого чинника та його впливу.

Книга сама по собі, якого б змісту і оформлення вона не була, не може виконати свою головну функцію доти, поки вона не буде спожитою, прочитаною людиною. Вона набуває свого соціокультурного буття лише в процесі її читання, ознайомлення рецензентом з її текстовим змістом. Процес взаємодії між книгою і читачем, споживання друкованих матеріалів та інших аспектів читацької діяльності, є однією з основних проблем соціології читання.

Соціологія читання

Соціологія читання — соціологічна теорія, одна із галузей соціології, тісно пов'язана з іншими її складовими: соціологією культури, соціологією засобів масової комунікації, соціологією книги, соціологією науки, соціологією освіти, соціологією виховання і т. п.

Об'єкт соціології читання

Об'єктом соціології читання виступає читач, текст у будь-якій його формі (книга, журнал, газета, дискета) та зв'язки між ними, а предметом її є все те, що знаходиться в межах даного об'єкта. Серед основних питань, над якими працюють дослідники, можна назвати наступні:

- розробка основних базових понять соціології читання як науки (наприклад, «читання», «читач», «динаміка читання», «соціологія читання», «об'єкт соціології читання», «предмет соціології читання» та ін.);
- дослідження окремого читача, його читацької культури, її компонентів, читацької поведінки, читацької активності, соціально-демографічних характеристик груп читачів (великих чи малих);
- дослідження соціальних зв'язків на:
 - a) макро-, мезо-, мікрорівнях;
 - b) індивідуальному та груповому рівнях;
 - c) рівнях впливу особистісних чинників та чинників зовнішнього середовища.

Соціологія читання

Виходячи із сказаного вище, можна дати таке визначення соціології читання: **соціологія читання** — це наука, яка вивчає читання як форму опосередкованої комунікації в суспільстві, особливості, закономірності динаміки читання та механізм прояву цих закономірностей в конкретних умовах. Вона ставить перед собою завдання інтеграції досягнень різноманітних наукових галузей (книгознавства, культурології, історії, праксеології та ін.) і носить міждисциплінарний характер.

Спеціалісти цієї галузі соціології основну увагу приділяють не вивченню процесу читання та закономірностям його динаміки, обумовленої чинниками різних рівнів, а дослідженню читача (його якісно-кількісним характеристикам) та тексту.

«Соціальний статус читання» — це місце, яке займає воно в житті суспільства чи в структурі вільного часу особистості.

Під «динамікою читання» розуміємо функціонування соціальних зв'язків в системі «читач — текст».

Функції читання

Специфіка читання в умовах його функціонування знаходить своє конкретне вираження у функціях, які воно виконує. Під «функціями читання» розуміємо певні соціальні ролі, які визначають його призначення у суспільстві. Серед функцій можемо виділити наступні: функцію передачі інтелектуального та емоційного досвіду, ідеологічну, функцію соціальної орієнтації, інформаційну, комунікативну, кумулятивну, інтегративну, історичну, утилітарну, гедоністичну, регулятивну та багато ін. Усі вони взаємопов'язані і взаємообумовлюють одна одну.

«Вид читання» — певний поділ способів читання за тією чи іншою ознакою. Основними критеріями поділу виступають: особистісні ознаки, такі, наприклад, як вік, фах, особливості тексту, особливості читацької поведінки, міра активності.

«Соціальний статус соціології читання» — місце, яке займає ця галузь соціології в системі суспільно-гуманітарних наук.

«Читацька культура» якісний показник читацької поведінки. Її складовими є культура мислення, сприйняття читача та культури читацької поведінки.

«Рівень читацької культури» визначається розвиненістю її компонентів.

«Культура читання» якісний показник читацької поведінки в процесі самого читання.

«Читацька поведінка» — поведінка людини, яка пов'язана з пошуком, вибором, читанням, сприйняттям, використанням тексту.

Напрями дослідження в соціології читання

Основними завданнями і одночасно напрямками досліджень вітчизняної соціології читання в умовах соціокультурної трансформації, що відбувається в нашому суспільстві, є:

- з'ясування причин спаду читацької активності людей, особливо в молодіжному середовищі;
- з'ясування стану задоволення читацьких потреб в умовах комерціалізації книжкової справи;
- аналіз впливу телебачення, системи INTERNET та інших засобів масової комунікації на читацьку поведінку особистості;
- вивчення впливу читання на духовний розвиток особистості;
- прогнозування читацької поведінки з метою вироблення державної програми книгодрукування;
- з'ясування особливостей змін якісних характеристик особистості сучасного читача, його типологізація.

Функції книги

Комунікаційна функція книги полягає в тому, що вона є засобом (каналом) комунікації; забезпечує один із видів соціальної комунікації (книжкову), яка без нього була б неможлива. Між поняттями "засіб" і "канал" немає суперечності; друге слугує уточненню, конкретизації першого. "Засіб" тут розуміється як "знаряддя, предмет (сукупність пристроїв), необхідний для здійснення певної діяльності", а "канал" — як "шлях, засіб для досягнення чогось". Іноді цю функцію книги називають "комунікативною" і характеризують її значною мірою так, як комунікаційну.

Комунікаційна функція книги складається з чотирьох підфункцій: по-перше, книга є приймачем вираженої передавачем і призначеної для передавання інформації; по-друге, є сховищем переданої інформації, де вона зберігається і не зникає з перебігом часу; по-третє, є передавачем інформації, отриманої від комуніканта як джерела інформації, до реципієнта; по-четверте, є безпосереднім джерелом інформації для реципієнта.

Інформаційна функція книги тісно пов'язана з комунікаційною, тому що функція передачі інформації виконується книгою тільки в комунікаційній системі. Відповідно, книга характеризується як засіб (або канал) передачі інформації, що може виступати як приймач, сховище, передавач або джерело інформації.

Немає також потреби виділяти окремо "**соціальну функцію**" книги, тому що всі функції книги є соціальними, або суспільними, оскільки книга функціонує в суспільстві, виникає у відповідь на потреби суспільства і задовольняє їх. А особливий — соціальний — характер комунікації й інформації, з якими пов'язане виникнення книги, можна підкреслити в назві його головної функції — соціально-комунікаційно-інформаційної.

Дякую за увагу!